

Η ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

**Αλεξάνδρα Στράτη-
Βάντζου**

Δρ. Δημοσίου Δικαίου
Νομικής ΑΠΘ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισαγωγή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στη λειτουργία του δημόσιου τομέα δρομολογεί, για λόγους νομιμότητας, και την αναγκαιότητα προσαρμογής του υφιστάμενου κανονιστικού πλαισίου, δηλαδή της διοικητικής διαδικασίας. Το νέο θεσμικό πλαίσιο καθώς και τα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν επιχειρεί να ιχνηλατήσει η παρούσα μελέτη.

ABSTRACT

The introduction of artificial intelligence systems into the operation of the public sector initiates, for reasons of legitimacy, the necessity of adapting the existing regulatory framework, i.e. the administrative process. This study attempts to trace the new institutional framework as well as the legal issues that arise.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διοικητική διαδικασία είναι ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο κανόνων που διασφαλίζει τη νομιμότητα της δράσης των οργάνων της δημόσιας διοίκησης, καθώς και τα δικαιώματα των πολιτών στη σχέση τους με αυτήν, έχει χαρακτηριστεί δε και ως «παράγοντας για την ενδυνάμωση του κράτους δικαίου»¹.

¹ Βλ. Ε. Πρεβεδούρου, *Η διοικητική διαδικασία ως παράγων ενδυνάμωσης του κράτους δικαίου*, ΘΠΔΔ 6/2023, σελ. 601. Πρβλ. και τις εκεί παραπομπές σε Μ. Martini, "Digitalisierung der Verwaltung", σε: W. Kahl/M. Ludwigs

Η σύγχρονη διοικητική δράση υποστηρίζεται από εξελιγμένες μορφές συστήματα της τεχνολογίας, της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών (ΤΠΕ) –όπως είναι τα προηγμένα πληροφοριακά συστήματα (ΠΠΣ)– που διασφαλίζουν ευρείες δυνατότητες διασύνδεσης των πολλαπλών υπηρεσιακών κόμβων, άμεσης συνέργειας και διάδρασης με ήχο, εικόνα και κείμενο, ελαχιστοποιώντας ούτω τον απαιτούμενο χρόνο και υπερβαίνοντας κάθε χωροτοπικό περιορισμό.

Τα συστήματα αυτά πλέον έχουν στη διάθεσή τους ένα εντυπωσιακό εργαλείο της ψηφιακής τεχνολογίας, την *Τεχνητή Νοημοσύνη*². Ο «αλγόριθμος», που επινοήθηκε για να σκέφτεται έξυπνα, γρήγορα αλλά κυρίως πολύπλοκα, αποτελεί τη σημαντικότερη σύγχρονη πρόκληση για τη διοικητική διαδικασία, αφού μπορεί ταυτόχρονα αφενός μεν να δημιουργήσει πολλαπλά οφέλη για την εξυπηρέτηση των πολιτών, με την παροχή καλύτερων δημοσίων υπηρεσιών, αφετέρου δε να θέσει σε διακινδύνευση βασικά κατοχυρωμένα δικαιώματά τους³, υπερβαίνοντας τα όρια που θέτουν οι θεμελιώδεις αρχές της χρηστής διοίκησης και του κράτους δικαίου.

Στο παρόν πόνημα θα επιχειρήσουμε να ικνηλατήσουμε το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, καθώς και τα νομικά ζητήματα που αναφύονται στο πεδίο της ψηφιοποιημένης διοικητικής διαδικασίας λόγω της εισαγωγής συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης.

II. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αναγνωρίζοντας τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης, καθώς και την επίδραση που έχουν οι εφαρμογές της στην οικονομία των δεδομένων, επιχειρεί με διαδοχικά νομοθετήματα να διαμορφώσει ένα ισχυρό κανονιστικό πλαίσιο για τον έλεγχό της, επ' ωφελεία της ευρωπαϊκής κοινωνίας και οικονομίας⁴. Τα νομοθετήματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διακατέχονται σταθερά από μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση και προσβλέπουν στη δημιουργία ενός μελλοντικού κανονιστικού πλαισίου οικοδόμησης εμπιστοσύνης στην ανθρωποκεντρική τεχνητή νοημοσύνη⁵. Η ευρωπαϊκή πολιτική οραματίζεται τη διαμόρφωση ενός «οικοσυστήματος αριστείας και εμπιστοσύνης» ως προς τις εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης

(Hg.), *HVwR*, I, 2021, § 28, ο οποίος εξετάζει τις προκλήσεις που θέτει η ΤΝ για τη δημοκρατική νομιμοποίηση και το κράτος δικαίου καθώς και τις επιταγές ελέγχου που απορρέουν από την έννομη τάξη και Σπ. Βλαχόπουλο, *Το «εγωιστικό» γονίδιο του δικαίου και το δίκαιο της τεχνητής νοημοσύνης. Από τον ανθρωποκεντρισμό στον οικοκεντρισμό και στους έξυπνους αλγόριθμους*, 2023, σελ. 85 επ.

² Τεχνητή Νοημοσύνη: ένα σύνολο τεχνολογιών που συνδυάζουν δεδομένα, αλγόριθμους και υπολογιστική ισχύ. Βλ. *Λευκή Βίβλος για την Τεχνητή Νοημοσύνη – Η ευρωπαϊκή προσέγγιση της αριστείας και της εμπιστοσύνης*. Βλ. και *Η τεχνητή νοημοσύνη αναφέρεται στην ικανότητα μιας μηχανής να αναπαράγει τις γνωστικές λειτουργίες ενός ανθρώπου, όπως είναι η μάθηση, ο σχεδιασμός και η δημιουργικότητα*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 07.12.2023). Για την έννοια της ΤΝ βλ. και Ν. Θεογνώστου, *Αλγοριθμική Εκτίμηση Αντικτύπου σε σχέση με την Τεχνητή Νοημοσύνη – Η εφαρμογή του Νόμου 4961/2022*, *Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής @ Information Law Journal* 1/2023, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024). Για τα είδη της ΤΝ βλ. και Μ. Diwo, *KI: Ihr Wegweiser zu den 4 Arten der Künstlichen Intelligenz*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024).

³ Ιδίως στις περιπτώσεις έκδοσης αποφάσεων κατόπιν διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης, καθώς και καταστρατήγησης των περιορισμών που απορρέουν από τις διατάξεις του ΓΚΠΔ.

⁴ *Λευκή Βίβλος για την Τεχνητή Νοημοσύνη*, ό.π., COM (2020)65 final, COM(2020) 66 final, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα δεδομένα.

⁵ COM (2019) 168.

στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με απόλυτο σεβασμό στις διαχρονικές αξίες και τα δικαιώματα των πολιτών της⁶. Δεδομένου ότι η τεχνητή νοημοσύνη στηρίζεται στην επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων, ο τρόπος συλλογής και χρήσης τους πρέπει να θέτει σε προτεραιότητα τα συμφέροντα του ατόμου, σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές αξίες, τα θεμελιώδη δικαιώματα και τους κανόνες. Όπως υποστηρίζεται, οι πολίτες θα εμπιστευθούν και θα ενστερνιστούν τις καινοτομίες που βασίζονται σε δεδομένα, μόνον εάν είναι βέβαιοι ότι οποιαδήποτε κοινοχρησία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην ΕΕ θα συμμορφώνεται πλήρως με τους αυστηρούς κανόνες της ΕΕ για την προστασία δεδομένων⁷.

Παρότι πολλά κράτη μέλη ήδη έχουν θεσπίσει εθνικά νομοθετήματα για τη χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στον ιδιωτικό αλλά και στον δημόσιο τομέα, η Ευρωπαϊκή Ένωση ετοιμάζει έναν νέο ευρωπαϊκό κανονισμό (AI Act), ο οποίος έχει εγκριθεί από την επιτροπή νομοθετών και σύντομα θα καταστεί νόμος προς καθολική εφαρμογή, σε μια προσπάθεια συντονισμού των επιμέρους σχετικών νομοθεσιών.

Στην Ελλάδα, το θέμα της ανάπτυξης και χρήσης συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης ρυθμίστηκε για πρώτη φορά με τον ν. 4961/2022 (Α', 146, 27.07.2022) «Αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης κ.ά. διατάξεις». Στο πρώτο μέρος του νόμου θεσπίζονται διατάξεις που αφορούν στην ψηφιακή αναβάθμιση της δημόσιας διοίκησης και αποσκοπούν στη δημιουργία ενός κατάλληλου θεσμικού υποβάθρου για τη θεμιτή και ασφαλή αξιοποίηση των δυνατοτήτων της τεχνολογίας τεχνητής νοημοσύνης από φορείς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, ενώ στο τρίτο μέρος, προβλέπονται ρυθμίσεις για την εθνική πολιτική διοικητικών διαδικασιών και το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών (Ε.Π.Α.Δ.), καθώς και λοιπές διατάξεις ενίσχυσης της ψηφιακής διακυβέρνησης. Σκοπός των διατάξεων αυτών, σύμφωνα με τις ανακοινώσεις της αρμόδιας αρχής, είναι ο εμπλουτισμός των δράσεων που εντάσσονται στο Ε.Π.Α.Δ., η δημιουργία Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών (Ε.Π.Δ.Δ.) και η περαιτέρω ενίσχυση του ψηφιακού μετασχηματισμού της χώρας καθώς επίσης και της θεσμοθέτησης νέων ψηφιακών υπηρεσιών. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, στη βασική στοχοθεσία του νόμου περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων: 1) η εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης στην Ελλάδα, η οποία στηρίζεται στις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις στον εν λόγω τομέα και 2) η απλούστευση επιμέρους διοικητικών διαδικασιών, η παροχή αναβαθμισμένων υπηρεσιών με ηλεκτρονικά μέσα και η υιοθέτηση βέλτιστων διοικητικών πρακτικών για την τυποποίηση και διαφάνεια των διοικητικών διαδικασιών του δημοσίου μέσω ενός εκσυγχρονισμένου Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών⁸. Το νομοθέτημα έχει τη μορφή ενός νόμου-πλαίσου (Rahmengesetz), με γενικές περιγραφικές και εξουσιοδοτικές διατάξεις, που παραπέμπουν σε μεταγενέστερη νομοθετική εξειδίκευση.

⁶ COM (2020) 65 final.

⁷ COM (2020) 66 final, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα δεδομένα.

⁸ [Link](#) (τελευταία πρόσβαση 08.12.2023).

III. Η ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Με τον ν. 2690/1999 «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας κ.ά.δ.» ή Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας όπως συνηθίζεται να αποκαλείται, κωδικοποιήθηκε το πρώτον το σύνολο των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών του κράτους, κατ' επιταγήν της συνταγματικής διάταξης του άρθ. 76 παρ. 6. Έκτοτε, δαρβίνεια αναγκαιότητα οδήγησε στην (ανα)προσαρμογή πολλών διατάξεων του στα νέα δεδομένα, ιδίως ως προς την εισαγωγή και χρήση της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών στη μεθοδολογία της διοικητικής δράσης⁹. Η δε συνταγματική πρόβλεψη της συμμετοχής όλων, του κράτους και των πολιτών, στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθ. 5 και 9Α Σ.)¹⁰ νομιμοποιεί σε υπέρτατο θεσμικό επίπεδο κάθε εξελικτική αναβάθμιση των προϊόντων της πληροφορικής τεχνολογίας στην υπηρεσία της σύγχρονης λειτουργίας του κράτους.

Με την πλέον πρόσφατη θέσπιση του ν. 4961/2022 (Α', 146) εισάγεται στη διοικητική πρακτική η δυνατότητα χρήσης συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης ως σύγχρονη μέθοδος ψηφιακής διακυβέρνησης, και στο πλαίσιο της αρχής της απλούστευσης των διαδικασιών.

Βάσει του εθνικού προγράμματος για τον ψηφιακό μετασχηματισμό του κράτους διαμορφώθηκε η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών (ΕΠΔΔ)¹¹, που αποτελεί το ενιαίο πλαίσιο για τη διαρκή αναβάθμιση των διοικητικών διαδικασιών του Δημοσίου και την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας προς όφελος όλων. Στόχοι της είναι η βελτίωση της καθημερινότητας των πολιτών και η υποστήριξη της οικονομικής ανάπτυξης. Η ΕΠΔΔ βασίζεται σε τρεις αλληλένδετους πυλώνες¹²: το Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών «Μίτος»¹³ για την καταγραφή των διαδικασιών, το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών¹⁴ για τον ανασχεδιασμό και την απλούστευση των διαδικασιών, και το Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας¹⁵ για την αξιολόγηση των επιπτώσεων από τις δράσεις απλούστευσης.

«Απλούστευση διαδικασιών» είναι η συνεχής και συστηματική αναθεώρηση των νομοθετικών και γενικότερα των κανονιστικών ρυθμίσεων και διοικητικών πρακτικών που καθορίζουν τις διοικητικές διαδικασίες, ώστε να είναι συμβατές με τις αρχές της καλής νομοθέτησης και της αποτελεσματικής λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών προς εξυπηρέτηση του πολίτη και της επιχείρησης¹⁶. Επιβάλλεται δε ως αναγκαιότητα για την αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας των διοικητικών διαδικασιών.

⁹ Βλ. ιδίως τις τροποποιήσεις που επέφεραν ο ν. 4934/2022 (Α'100) και ο ν. 4962/2022 (Α'148), με τις οποίες θεσπίζεται η υποχρέωση όλων των φορέων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα να κάνουν αποδεκτά τα έγγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη της Δημόσιας Διοίκησης.

¹⁰ «Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19» (Σύνταγμα άρθρο 5Α παρ. 2).

¹¹ Άρθ. 67 ν. 4961/2022 (Α', 146).

¹² [Πηγή](#) (τελευταία πρόσβαση 08.12.2023).

¹³ Άρθ. 68 ν. 4961/2022 (Α', 146). Βλ. και [link](#) (τελευταία πρόσβαση 08.12.2023).

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Άρθ. 70 ν. 4961/2022 (Α', 146).

¹⁶ Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. ΔΙΑΔΙΠΥΔ/ΤΣΠΕΑΔ/Φ.18/οικ.9462/1 Απριλίου 2016 (ΑΔΑ: 7Ω8Π465ΦΘΕ-ΜΡΟ) του ΥΠ.ΕΣ, [πηγή](#) (τελευταία πρόσβαση 08.12.2023).

Για την αντιμετώπιση άλλωστε της «πολυπλοκότητας»¹⁷ του σύγχρονου κόσμου, εφευρέθηκαν και τα μαθηματικά μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης που έχουν σχεδιαστεί να επεξεργάζονται και να αναλύουν μεγάλους όγκους δεδομένων¹⁸. Με τον όρο «Τεχνητή Νοημοσύνη» (Artificial Intelligence) χαρακτηρίζεται ένας τομέας της επιστήμης των υπολογιστών και της μηχανικής που επικεντρώνεται στη δημιουργία ευφυών μηχανών, ικανών να εκτελούν εργασίες που συνήθως απαιτούν ανθρώπινη νοημοσύνη, όπως η αναγνώριση ομιλίας ή εικόνων, η λήψη αποφάσεων και η μηχανική μάθηση¹⁹. Η μηχανική μάθηση, ως υποσύνολο της τεχνητής νοημοσύνης, βασίζεται στη χρήση αλγορίθμων και στατιστικών μοντέλων, βάσει των οποίων οι μηχανές βελτιώνουν την αποδοτικότητά τους μαθαίνοντας από υφιστάμενα δεδομένα. Ο δε «αλγόριθμος», που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μια υπολογιστική μηχανή ως ένας ακριβής και συστηματικός τρόπος προσέγγισης ενός προβλήματος, δεν είναι τίποτα περισσότερο από ένα σύνολο οδηγιών ή διαδικασιών προοριζόμενων για την επίλυση του προβλήματος ή την ολοκλήρωση μιας εργασίας²⁰. Στον συμβατικό μας κόσμο, της διοικητικής πρακτικής, η ερμηνεία αυτή του αλγορίθμου παραπέμπει στις «εγκύκλιες οδηγίες» που διαχέονται από την κορυφή της διοικητικής πυραμίδας προς την ενεργούσα βάση για ομοίμορφη εκτέλεση και εφαρμογή της διοικητικής νομοθεσίας. Το δε «τέχνημα»²¹ που θα κατασκευαστεί για την εξυπηρέτηση της σύγχρονης διοικητικής διαδικασίας, θα έχει τις ιδιότητες που «εμείς» θα του προσδώσουμε και τη μορφή που «εμείς» θα σχεδιάσουμε²²!

Η Τεχνητή Νοημοσύνη (ΤΝ) επομένως είναι ένα εργαλείο της επινοητικής ικανότητας του ανθρώπου²³, ένα δημιούργημα της «ανθρώπινης ευφυΐας», για να βελτιώσει τον τρόπο ζωής του στην αέναη πορεία και εξέλιξή του στον χρόνο. Η εισαγωγή και χρήση της –ειδικά στον τομέα της χειμαζόμενης, από τη γραφειοκρατία και τις διαχρονικές παθογένειες, ελληνικής δημόσιας διοίκησης²⁴– εφόσον γίνει με τρόπο ορθολογικό, και κυρίως ρεαλιστικό, μόνο οφέλη θα μπορούσε να προσιωνίζει²⁵.

¹⁷ Βλ. Η. Α. Simon, *Οι Επιστήμες του Τεχνητού*, (Κ. Π. Αναγνωστόπουλος Εισαγ.-Μτφρ.-Σημ.), 2006, σελ. 261 επ.

¹⁸ Βλ. [Ανοιχτά δεδομένα και τεχνητή νοημοσύνη: το ισχυρό δίδυμο για την πρόοδο](#), [πηγή](#) (τελευταία πρόσβαση 21.07.2023).

¹⁹ Βλ. *Η Τεχνητή Νοημοσύνη και Εμείς*, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Ιούνιος 2023, σελ. 26.

²⁰ Βλ. *Ibidem*, χρήσιμοι όροι, σελ. 26.

²¹ «Ότι κατασκευάζει ο άνθρωπος μπορεί να θεωρηθεί ως προσαρμοστικό σύστημα. Ως τέτοιο, θα διαχωριζόταν σε ένα εσωτερικό σύστημα (το ίδιο το τέχνημα), ένα εξωτερικό περιβάλλον και τους στόχους του», Βλ. Η. Α. Simon, *Οι Επιστήμες του Τεχνητού*, ό.π., σελ. 13.

²² Βλ. *Ibidem*, σελ. 181 επ.

²³ Παρά το γεγονός ότι η ΤΝ συνδέεται με το φαινόμενο που αποκαλείται «έλευση των μηχανών» (rise of the machines), θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι οι άνθρωποι εμπλέκονται σε κάθε στάδιο της ανάπτυξης και της εφαρμογής τεχνολογιών, βλ. [link](#) (τελευταία πρόσβαση 29.01.2024).

²⁴ Για την ικνηλάτηση της διαχρονικότητας των παθογενειών της ελληνικής δημόσιας διοίκησης βλ. και την πολύ ενδιαφέρουσα παρουσίαση του Χ. Λ. Βάντζου, *Η Δημόσια Διοίκηση και ο ρόλος της στην Ανάπτυξη της Ελλάδας*, Διαδικτυακή Εκδήλωση του IRS Thoukydides, στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024).

²⁵ ΑΙ: Μπορεί να προβλέψει το ποσοστό επιβίωσης από την «πιο θανατηφόρα μορφή» καρκίνου του εγκεφάλου, [πηγή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024).

IV. Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ (ΤΝ) ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Ενώ οι επιστήμονες μιλούσαν για ΤΝ εδώ και πενήντα περίπου χρόνια²⁶, το τελευταίο διάστημα πλανάται μια παγκόσμια υπερβολή στα όρια της υστερίας γύρω από το θέμα αυτό²⁷. Οι κυβερνήσεις προσπαθούν, με εθνικά νομοθετήματα να καλύψουν το κενό της (απαιτούμενης) διεθνούς θεσμικής θωράκισης μιας εφεύρεσης, που φαίνεται να είναι ανεξέλεγκτη και μοιάζει να γίνεται απειλή λόγω της δυναμικής και των ενεργειακών αναγκών της αλλά και κίνδυνος για την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπινου γένους λόγω των ασύλληπτων δυνατοτήτων της²⁸. Ωστόσο, η επιτάχυνση της ρύθμισής της²⁹ αποτελεί μια αναγκαία πρόκληση σε ένα ιδιαίτερα αβέβαιο και ασταθές διεθνές περιβάλλον που μοιάζει ανήμπορο να ελέγξει τα οδυνηρά αποτελέσματα των λανθασμένων επιλογών του στα σοβαρά και σημαντικά σύγχρονα ζητήματα.

Με τον ν. 4961/2022 «Αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης κ.ά. διατάξεις» (Α΄, 146) επιχειρείται στη χώρα μας μια κατ' αρχήν ρύθμιση των συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, που θα επιλεγούν για την υποστήριξη των λειτουργιών του δημοσίου (αλλά και του ιδιωτικού) τομέα.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο πρώτο άρθρο του πρώτου μέρους του νομοθετήματος, ο σκοπός του είναι διττός: αφενός μεν να δημιουργηθεί το κατάλληλο θεσμικό υπόβαθρο, ώστε να μπορεί η νέα τεχνολογία της τεχνητής νοημοσύνης να αξιοποιηθεί από τους φορείς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα με τρόπο ασφαλή (τεχνική διάσταση) και θεμιτό (δικαιϊκή διάσταση), αφετέρου δε να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα της δημόσιας διοίκησης απέναντι σε ενδεχόμενες απειλές στον κυβερνοχώρο³⁰ (άρθ. 1, Μέρος Α΄, ψηφιακή αναβάθμιση της δημόσιας διοίκησης).

²⁶ Στην επιστημονική κοινότητα η Τεχνητή Νοημοσύνη εμφανίστηκε ως όρος για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1950, όταν ο μαθηματικός Α. Turing δημοσίευσε το περίφημο άρθρο του *Computing Machinery and Intelligence*. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1956, ο J. McCarthy έπλασε τον όρο «Τεχνητή Νοημοσύνη». Βλ. C. Smith, *The History of Artificial Intelligence*, 2006. Βλ. [link](#) (τελευταία πρόσβαση 29.01.2024).

²⁷ Ιδιαίτερα μετά την κατασκευή και εμπορία του ChatGPT από την OpenAI.

²⁸ Βλ. «Σεισμός» στην AI: Η τρομακτική ανακάλυψη που «θα μπορούσε να καταστρέψει την ανθρωπότητα», [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 24.11.2023)· AI: Σε κίνδυνο η υγεία εκατομμυρίων ανθρώπων προειδοποιούν επιστήμονες, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 11.05.2023)· Ε. Μασκ: Φτιάχνω τεχνητή νοημοσύνη για να σώσω την ανθρωπότητα, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 18.07.2023)· Τεχνητή νοημοσύνη: Στρατιωτικό drone «σκότωσε» τον χειριστή του σε προσομοίωση επειδή το εμπόδιζε!, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.06.2023)· Τ. Φρίντμαν: Η ανθρωπότητα ανοίγει ταυτόχρονα δύο γιγάντια κουτιά της Πανδώρας, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 15.06.2023)· N. Klein, «Δεν είναι απειλή η AI, αλλά αυτοί που την εξαπολύουν σε έναν παρηκμασμένο καπιταλισμό», [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 16.05.2023)· Αυθεντίες της AI προειδοποιούν: Σταματήστε τα συστήματα, υπάρχουν κίνδυνοι, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 29.01.2024).

²⁹ Η Ευρώπη προχωρά σε δημιουργία νομικού πλαισίου για την τεχνητή νοημοσύνη, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 12.05.2023).

³⁰ Βλ. Κυβερνοχώρος ο [κινερνοχώρος]: (πληροφ.) ένας εικονικός, πλασματικός χώρος που δημιουργείται με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή και συνήθως σε σύνδεση με το ίντερνετ, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 27.01.2024). Με τον όρο κυβερνοχώρος (ο οποίος επικράτησε του κυβερνοδιαστήματος) υποδηλώνεται το περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί από δίκτυα επικοινωνιών που χρησιμοποιούν ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Σύμφωνα με τη Λ. Μυριβήλη (PhD) «ο κυβερνοχώρος αναφέρεται ως ψηφιακός τόπος της τεχνοεπιστήμης, για άλλους είναι ένας ιδιαίτερος χώρος διεπαφής υποκειμένων, πρακτικών και τεχνολογιών. Μερικές φορές ο κυβερνοχώρος παρουσιάζεται ως χώρος διαφυγής απ' την "πραγματικότητα", αφού σε αυτόν μπορούμε να μεταμορφωνόμαστε κατά βούληση. Άλλες φορές πάλι φαντάζει ως υβριδικός χώρος μέσα στον οποίο συμφιλώνονται και μετουσιώνονται πολιτισμικοί πόλοι». Ο κυβερνοχώρος μοιάζει με το

Στις δε αντικειμενικές επιδιώξεις του (άρθ. 2) περιλαμβάνονται τόσο η συμπλήρωση του υφιστάμενου πλαισίου για την κυβερνοασφάλεια, που αποτελεί και πρόταγμα της ευρωπαϊκής πολιτικής για την κυβερνοασφάλεια³¹, όσο και η διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου εγγυήσεων για την αναζήτηση της ευθύνης προσώπων και διαδικασιών κατά τη χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, μέσω της ενίσχυσης των αρχών της λογοδοσίας και της διαφάνειας, ώστε να επιτυγχάνεται η μέγιστη κατά το δυνατόν προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων (φυσικών και νομικών). Όπως προκύπτει, κατά τη χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, εισάγεται νεωτερική διατύπωση περί απόδοσης ευθύνης εκτός από τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και στις επιλεγείσες διαδικασίες.

Την ευθύνη του ελέγχου για την τήρηση των ως άνω αρχών καθώς και για την ακεραιότητα του τρόπου λειτουργίας των συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στους δημόσιους φορείς έχει η Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ), όπως προβλέπεται στο άρθρ. 6 παρ. 3, η οποία καθίσταται αρμόδια να διαχειρίζεται και να αξιολογεί σχετικές καταγγελίες και αναφορές περί παράβασης των υποχρεώσεων διαφάνειας και δημοσιότητας που περιγράφονται στις παρ. 1 και 2 του εν λόγω άρθρου (6).

Η σπουδαιότητα της νομοθετικής ρύθμισης αναδεικνύεται και από την αυστηρότητα του κειμένου κατά τη διατύπωση των υποχρεώσεων των φορέων που χρησιμοποιούν συστήματα τεχνητής νοημοσύνης: αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου, δημόσια πληροφόρηση (διαφάνεια), καθήκον ενημέρωσης, τήρηση μπτρώου συστημάτων (άρθρα 5, 6 και 8).

Χαρακτηριστική επίσης είναι και η διατύπωση στο άρθρο 3 του Β' Κεφαλαίου ως προς τον απόλυτο σεβασμό των διατάξεων της εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής των φυσικών προσώπων. Επιβάλλεται η «καθ' οιονδήποτε τρόπο» διασφάλιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από το σχετικό θεσμικό πλαίσιο κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, όταν χρησιμοποιούνται συστήματα τεχνητής νοημοσύνης.

Σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις, η χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης από τους φορείς του δημοσίου τομέα³² επαφίεται μεν στη διακριτική τους ευχέρεια (δύναται άρθρ. 4 παρ. 1) να τα ενσωματώσουν στη λειτουργία τους, πρέπει όμως να προϋπάρχει ειδική διάταξη νόμου που να προβλέπει ρητά τη χρήση αυτή. Επιπλέον, η ειδική αυτή διάταξη πρέπει να περιλαμβάνει και τις κατάλληλες εγγυήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των φυσικών ή νομικών προσώπων των οποίων τα δικαιώματα επηρεάζονται από αποφάσεις ή πράξεις, που απορρέουν από τη συμμετοχή

Λευκό τρίγωνο της εικόνας, που εμφανίζεται εικονικά, που δεν υπάρχει πουθενά, ενώ ενώνει υπολογιστές σε όλον τον κόσμο, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 19.12.2023).

³¹ Κυβερνοασφάλεια: Πώς αντιμετωπίζει η ΕΕ τις κυβερνοαπειλές. Η ΕΕ αναπτύσσει δράση σε διάφορα μέτωπα για να προωθήσει την κυβερνοανθεκτικότητα, να καταπολεμήσει το κυβερνοέγκλημα και να ενισχύσει τη διπλωματία και την άμυνα στον κυβερνοχώρο, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 19.12.2023).

³² Ο δημόσιος τομέας όπως αυτός προσδιορίζεται στο άρθρ. 1 παρ. α' ν. 4270/2014 (ΦΕΚ Α', 143).

συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στη διαδικασία ή στην υποστήριξη της διαδικασίας λήψης ή έκδοσής τους, αντίστοιχα (άρθ. 4 παρ. 1).

Αξιοπρόσεκτη είναι πάντως και η εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής του Β΄ Κεφαλαίου –που περιλαμβάνει τις ρυθμίσεις για την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης– των Υπουργείων Εθνικής Άμυνας και Προστασίας του Πολίτη και των εποπτευόμενων από αυτούς φορέων, καθώς και της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ) (άρθ. 4 παρ. 2), καθότι οι Αρχές αυτές διαχειρίζονται το σύνολο των προσωπικών δεδομένων των πολιτών, και οι αποφάσεις που λαμβάνουν εφαρμόζονται καθολικά.

V. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

Κατεξοχήν υποχρέωση κάθε Φορέα του Δημοσίου, κατά την ενάσκηση των αρμοδιοτήτων του, είναι ο σεβασμός και η προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών στο πλαίσιο της ορθολογικής διοικητικής λειτουργίας του οργανωμένου κράτους και της κοινωνικής αποστολής του να θεραπεύει το γενικό συμφέρον³³. Στην εποχή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης βασική αποστολή του σύγχρονου κράτους είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών έναντι του αναδυόμενου κινδύνου καταστρατήγησής τους από την ευρεία χρήση εφαρμογών της τεχνολογίας των πληροφοριών και της ισότιμης –στη συνταγματικά (και υπερεθνικά) κατοχυρωμένη– συμμετοχής τους στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθ. 5Α Σ.). Το περιεχόμενο λοιπόν του επικαιροποιημένου δημοσίου συμφέροντος στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης αφορά στη θέσπιση κανόνων που να οριοθετούν το πλαίσιο λειτουργίας των αντίστοιχων συστημάτων τεχνολογίας, όταν αυτά ενσωματώνονται στο διοικητικό οικοσύστημα και λειτουργούν για την εξυπηρέτηση γραφειοκρατικών αναγκών του δημοσίου³⁴.

Μια πρώτη υποχρέωση ενός δημόσιου φορέα που αποφασίζει να χρησιμοποιήσει τη νέα τεχνολογία της Τεχνητής Νοημοσύνης για την υποστήριξη των διοικητικών του λειτουργιών, και πριν τεθεί σε λειτουργία το σχετικό σύστημα, είναι να εκπονήσει *αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου*³⁵ αναφορικά με τα δικαιώματα των πολιτών τους οποίους θα επηρεάσουν οι πράξεις και αποφάσεις που θα ληφθούν αλλά και του εν γένει διοικητικού οικοσυστήματος. Σύμφωνα με την άποψη που φαίνεται να επικρατεί, μια αλγοριθμική εκτίμηση στοχεύει στη διερεύνηση των

³³ Όπως μετ' επιτάσεως επισημαίνει ο αείμνηστος καθηγητής Α. Τάχος, «η δημόσια διοίκηση έχει συσταθεί για να υπηρετεί κοινωφελή σκοπό, θεραπεύοντας τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, του Λαού». Βλ. Α. Ι. Τάχος, *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, 7^η έκδ., 2003, σελ. 19.

³⁴ Η Λ. Μήτρου υποστηρίζει ότι η τεχνολογική διάσταση της ΚτΠ επικυριαρχεί στην κοινή αντίληψη και ο εξελικτικός χαρακτήρας των ΤΠΕ εντοπίζεται ακριβώς στο ότι πρόκειται για τεχνολογίες που αποσκοπούν στην επέκταση της δύναμης του ανθρώπινου μυαλού. Βλ. Λ. Μήτρου, «Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας», σε: Θ. Παπαχρίστου/Τ. Βιδάλη/Λ. Μήτρου/Α. Τάκη, *Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας*, 2006, σελ. 35-56, σελ. 2 επ.

³⁵ Αλγοριθμική Εκτίμηση Αντικτύπου: Πριν τη χρήση συστήματος ΤΝ, πέρα από την εκτέλεση εκτίμησης αντικτύπου του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 («ΓΚΠΔ»), κάθε φορέας έχει την υποχρέωση να εκπονήει και αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου για την αξιολόγηση των κινδύνων που ενδέχεται να προκύπτουν για τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τα έννομα συμφέροντα των προσώπων που επηρεάζονται από το σύστημα αυτό. Με Προεδρικό Διάταγμα εξειδικεύονται οι κατάλληλες εγγυήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων που επηρεάζονται από τη χρήση συστημάτων ΤΝ, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 29.01.2024).

τυχόν επιπτώσεων που μπορεί να έχει το εφαρμοζόμενο αλγοριθμικό σύστημα στα ανθρώπινα δικαιώματα και στα προσωπικά δεδομένα ειδικά, ή γενικά, του πιθανού κοινωνικού, οικονομικού και ηθικού αντικτύπου³⁶.

Η αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου της παρ. 1 του άρθ. 5 του νόμου για την τεχνητή νοημοσύνη λειτουργεί ως αυτοτελής υποχρέωση της διοίκησης, πριν εισάγει στις εφαρμογές της το σύστημα ΤΝ, και ανεξάρτητα από την προβλεπόμενη στο άρθ. 35 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων γενική υποχρέωση εκπόνησης εκτίμησης αντικτύπου³⁷ ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως άλλωστε ρητά προβλέπεται στην παρ. 3 του άρθρου³⁸. Αρμόδια αρχή για να διαπιστώσει τη συμμόρφωση του φορέα στην υποχρέωσή του αυτή αλλά και στο περιεχόμενό της, καθίσταται δια του άρθ. 6 παρ. 3 του νόμου η Εθνική Αρχή Διαφάνειας³⁹.

Κατά την εκτίμηση του κινδύνου πρωτεύουσα είναι η αρχή της αναλογικότητας, σύμφωνα με τις υποπαραγράφους 2α' και 2στ', όπου αναφέρεται ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν ο επιδιωκόμενος σκοπός, και συγκεκριμένα ποιο είναι το δημόσιο συμφέρον που καθιστά αναγκαία τη χρήση του συστήματος (παρ. 2α'), σε συνδυασμό με το προσδοκώμενο όφελος που θα έχει η χρήση του για το κοινωνικό σύνολο (παρ. 2στ'). Το γενικότερο δημόσιο συμφέρον εν προκειμένω αφορά στη χρήση συστημάτων ΤΝ στον δημόσιο τομέα με διασφάλιση της διαφάνειας, της δυνατότητας για επεξήγηση των αλγορίθμων και της εφαρμογής μηχανισμών λογοδοσίας, όπως εξάλλου προκύπτει και από τις διεθνείς κατευθυντήριες αρχές του ΟΟΣΑ⁴⁰. Η νομική έννοια που θα κληθεί να ελέγξει ο δικαστής, εφόσον προκύψουν ζητήματα δικαστικής διερεύνησης, είναι εκείνη του υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, καθώς με τις διατάξεις θεμελιώνονται επεμβάσεις ιδιαίτερης

³⁶ Βλ. Ν. Θεογνώστου, *Αλγοριθμική Εκτίμηση Αντικτύπου*, ό.π., σελ. 5: *Η Αλγοριθμική Εκτίμηση Επιπτώσεων (Algorithmic Impact Assessment-AIA-) προσδιορίζει τη διαδικασία αξιολόγησης του πιθανού κοινωνικού, οικονομικού και ηθικού αντίκτυπου ενός αλγοριθμικού συστήματος, συνήθως πριν από την ανάπτυξή του αλλά και κατά την φάση της εφαρμογής του ... η αλγοριθμική εκτίμηση φαίνεται να αφορά το σύνολο των επιπτώσεων που μπορεί να έχει ένα αλγοριθμικό σύστημα στα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνία, και όχι μόνο στον τομέα των προσωπικών δεδομένων, όπως ορίζονται στον ΓΚΠΔ.*

³⁷ Η εκτίμηση αντικτύπου σχετικά με την προστασία δεδομένων (ΕΑΠΔ) προβλέπεται στο άρθρο 35 του [ΓΚΠΔ](#). Συγκαταλέγεται μεταξύ των εργαλείων εκπλήρωσης της κατ' άρθρο 5 παρ. 2, σε συνδυασμό με τα άρθρα 24 παρ. 1 και 32 ΓΚΠΔ, [αρχής της λογοδοσίας](#) καθώς επιτρέπει στους υπευθύνους επεξεργασίας να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του ΓΚΠΔ όποτε σχεδιάζεται ή υλοποιείται επεξεργασία δεδομένων με υψηλό κίνδυνο αλλά και να αποδεικνύουν ότι εφαρμόζουν και εν γένει λαμβάνουν τα ενδεδειγμένα μέτρα για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης αυτής. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 35 παράγραφος 1 του ΓΚΠΔ, η διενέργεια ΕΑΠΔ απαιτείται όταν ένα είδος επεξεργασίας «ενδέχεται να επιφέρει υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων». Συναφώς, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας οφείλουν να αξιολογούν σε διαρκή βάση το επίπεδο του κινδύνου των πράξεων επεξεργασίας προκειμένου να εξακριβώνουν αυτές που ενέχουν υψηλό κίνδυνο ώστε να προβούν σε διενέργεια ΕΑΠΔ. Βλ. Αρχή Προστασίας Δεδομένων, *Εκτίμηση αντικτύπου και προηγούμενη διαβούλευση*, στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 29.01.2024).

³⁸ Μάλιστα, όπως υποστηρίζεται, η αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου αποτελεί μια πιο «εξελιγμένη» μορφή του εργαλείου της εκτίμησης αντικτύπου (σε σχέση με εκείνη που προβλέπει ο ΓΚΠΔ), και παράλληλα εξειδίκευση της στα συστήματα που λειτουργούν με τεχνητή νοημοσύνη. Έτσι η Ν. Θεογνώστου, *Αλγοριθμική Εκτίμηση Αντικτύπου*, ό.π., σελ. 5.

³⁹ Βλ. <https://aead.gr/>.

⁴⁰ Βλ. ΟΟΣΑ, *The Strategic and Responsible Use of Artificial Intelligence in the Public Sector of Latin America and the Caribbean*, 22.03.2022, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 29.01.2024).

σημασίας για την ασφάλεια του κοινωνικού συνόλου⁴¹. Όσον αφορά το προσδοκώμενο όφελος, αυτό δύναται να προσδιοριστεί από την αναγκαιότητα μετασχηματισμού του δημοσίου τομέα με την εισαγωγή καινοτόμων τεχνολογιών, για χρήσεις όπως η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της κυβέρνησης και της λήψης αποφάσεων, η ενίσχυση των σχέσεων και των υπηρεσιών με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, η αύξηση της δημόσιας ασφάλειας και προστασίας, η ενίσχυση των εκπαιδευτικών συστημάτων⁴². Το όφελος αυτό οριοθετείται από την πρόβλεψη τυχόν κινδύνων και επιπτώσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν για ειδικές ομάδες (φυλετικές, εθνοτικές, κοινωνικές ή ηλικιακές) και κατηγορίες του πληθυσμού (όπως τα άτομα με αναπηρία ή χρόνιες παθήσεις), σύμφωνα με τη νομοθετική ρύθμιση.

Επιπλέον, κατά την αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου, όπως ορίζεται, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και πληροφορίες που αφορούν α) τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τις παραμέτρους λειτουργίας του συστήματος (παρ. 2β´) που πρόκειται να εισαχθεί, β) οι κατηγορίες δεδομένων που συλλέγονται, τυγχάνουν επεξεργασίας ή εισάγονται στο σύστημα ή παράγονται από αυτό (παρ. 2δ´), γ) οι κίνδυνοι που ενδέχεται να προκύψουν για τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τα έννομα συμφέροντα των φυσικών ή νομικών προσώπων, στα οποία αφορά ή τα οποία επηρεάζει η λήψη της απόφασης (παρ. 2ε´) και τέλος, δ) το είδος και οι κατηγορίες των αποφάσεων που λαμβάνονται ή των πράξεων που εκδίδονται με τη συμμετοχή του συστήματος ή υποστηρίζονται από αυτό (παρ. 2γ´)⁴³. Ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί η διάταξη αυτή όσον αφορά την έκδοση διοικητικών πράξεων, καθώς από τη διατύπωση δύναται να εκληφθεί ως επιτρεπτά η έκδοσή της από σύστημα ΤΝ, οπότε τίθεται το ερώτημα: Μπορεί ο αλγόριθμος να καταστεί εκδότης διοικητικής πράξεως ή άλλως διοικητικό όργανο κατά το οργανικό κριτήριο, σύμφωνα με τη γενική θεωρία του διοικητικού δικαίου; Και πώς εντοπίζεται ο εκδότης πράξεως που έχει εκδοθεί με την υποστήριξη συστήματος ΤΝ⁴⁴; Προφανώς, η ειδική διάταξη νόμου κατ' άρθρ. 4 παρ. 1, που προβλέπεται για τη νομιμοποίηση της εισαγωγής συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στη διοικη-

⁴¹ Βλ. Α. Ι. Τάχο, *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 72.

⁴² Βλ. ΟΟΣΑ, *The Strategic and Responsible Use of Artificial Intelligence*, ό.π.

⁴³ Βλ. και το άρθρ. 52 Αυτοματοποιημένη ατομική λήψη αποφάσεων (άρθρο 11 της Οδηγίας) του ν. 4624/2019 (Α', 137) «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και άλλες διατάξεις».

⁴⁴ Πρβλ. και την πολύ ενδιαφέρουσα σχετική ανάλυση που παραθέτει η Ε. Πρεβεδούρου: «Χαρακτηριστικό του διοικητικού δικαίου είναι η αξιολόγηση των ιδιαιτεροτήτων κάθε περίπτωσης και η προσαρμογή του κανόνα δικαίου σε αυτές για την ατομική ρύθμιση. Συνάδει, λοιπόν, με τις επιταγές του κράτους δικαίου η χρήση αλγορίθμου, ο οποίος εξάγει συμπεράσματα κατόπιν ανάλυσης τυποποιημένων δεδομένων; Ποιος επιλέγει τα δεδομένα αυτά; Πώς θα εντοπιστεί ο εκδότης της πράξης, λαμβανομένου υπόψη ότι η χρησιμοποίηση των λογισμικών συνεπάγεται τη συμμετοχή των ιδιωτών που τα σχεδίασαν και τα προγραμματίζουν στην εκτέλεση του διοικητικού έργου; Πώς θα ασκηθεί το θεμελιώδες δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης και πώς θα εκπληρωθεί η υποχρέωση αιτιολόγησης της απόφασης; Είναι, άραγε, η μέθοδος λειτουργίας του αλγορίθμου και τα στάδια διαμόρφωσης της κρίσης του κατανοητά και εξηγήσιμα, ώστε να μπορεί να αιτιολογηθεί η απόφασή του κατά τρόπο που επιτρέπει, αφενός, την κατανόησή της από τον αποδέκτη της απόφασης και, αφετέρου, τον έλεγχο από τον δικαστή; Είναι, προφανώς, αναγκαία η θέσπιση ειδικού κανονιστικού πλαισίου που διέπει τον σχεδιασμό και τη λειτουργία τους. Επίσης ο ιδιώτης θα πρέπει να διαθέτει αποτελεσματικά μέσα άμυνας, ιδίως διοικητικές προσφυγές, προκειμένου να μπορεί να ανατρέψει το πόρισμα που απορρέει από την εφαρμογή του αλγορίθμου», Ε. Πρεβεδούρου, *Η διοικητική διαδικασία*, ό.π.

τική διαδικασία δεν είναι αρκετή, και θα πρέπει σε επόμενο στάδιο να συμπληρωθεί με ειδικές ρυθμίσεις που θα αντιμετωπίζουν τα συγκεκριμένα ζητήματα⁴⁵.

Και ενώ η αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου του άρθ. 5 υλοποιεί την αρχή της λογοδοσίας, στο επόμενο άρθ. 6 κατοχυρώνεται η αρχή της διαφάνειας, σύμφωνα με την οποία κάθε δημόσιος φορέας που χρησιμοποιεί σύστημα τεχνητής νοημοσύνης στη λειτουργία του παρέχει δημόσια (επιτακτική ή διατύπωση του νόμου που εισάγει την υποχρέωση) πληροφορίες σχετικά με: α) τη διενέργεια της αλγοριθμικής εκτίμησης αντικτύπου (παρ. 1 δ'), β) τα στοιχεία που αφορούν το ίδιο το σύστημα, όπως οι παράμετροι λειτουργίας, οι δυνατότητες και τα τεχνικά χαρακτηριστικά του (παρ. 1 β'), γ) τον χρόνο που τίθεται σε λειτουργία το σύστημα⁴⁶ (παρ. 1 α'), και τέλος δ) τις κατηγορίες των αποφάσεων που λαμβάνονται ή των πράξεων που εκδίδονται με τη συμμετοχή του συστήματος ή υποστηρίζονται από αυτό (παρ. 1 γ').

Στην παρ. 2 θεσπίζεται, ως επιπλέον εγγύηση ασφάλειας, η υποχρέωση ενημέρωσης των φυσικών ή νομικών προσώπων που σχετίζονται με τη λήψη απόφασης ή έκδοση πράξης από συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης, για τις παραμέτρους στις οποίες στηρίχθηκε η λήψη της απόφασης ή η έκδοση της πράξης. Η ενημέρωση αυτή απαιτείται να είναι σε κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, ώστε να εξυπηρετούνται και οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.

Οι δημόσιοι φορείς υποχρεούνται επιπλέον να τηρούν και ειδικό μητρώο (άρθ. 8 παρ. 1), όπου θα καταγράφουν τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης που χρησιμοποιούν. Το μητρώο αυτό θα πρέπει να επικαιροποιείται σε ετήσια βάση, κάθε 1^η Μαρτίου, αλλά και να ενημερώνεται όποτε τίθεται σε λειτουργία νέο σύστημα. Στο μητρώο περιλαμβάνονται οι ακόλουθες πληροφορίες (άρθ. 8 παρ. 2): α) Ο επιδιωκόμενος σκοπός, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου συμφέροντος που εξυπηρετείται⁴⁷ με τη χρήση του συστήματος, β) ο χρόνος έναρξης λειτουργίας του, γ) οι παράμετροι λειτουργίας, οι δυνατότητες και τα τεχνικά χαρακτηριστικά του, δ) βασικές πληροφορίες όπως η ονομασία, η έκδοση και η επωνυμία του κατασκευαστή, ε) μέτρα που λαμβάνονται για την ασφαλή λειτουργία του, και τέλος στ) η διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου του άρθ. 35 του ΓΚΠΔ, εφόσον απαιτείται. Εάν η Εθνική Αρχή Διαφάνειας αιτηθεί του μητρώου, οι φορείς υποχρεούνται να της το διαθέσουν (άρθ. 8 παρ. 3)⁴⁸.

Όσον αφορά στην προμήθεια και εγκατάσταση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στον δημόσιο τομέα, στο άρθ. 7 προβλέπονται πολλαπλές υποχρεώσεις των αναδόχων-προμηθευτών και αυξημένος έλεγχος του φορέα επί της προμήθειας, ενώ επιβάλλεται και ειδικό περιεχόμενο στις σχετικές προκηρύξεις/προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος περί παροχής αυξημένων εγγυήσεων ασφάλειας και συμβατότητας με το νομικό πλαίσιο⁴⁹.

⁴⁵ «Είναι αναγκαία η νομοθετική ρύθμιση των τεχνολογικών μέσων που εντάσσονται στη διοικητική διαδικασία και αξιοποιούνται στη λήψη αποφάσεων, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των δικαιωμάτων των ιδιωτών και η τήρηση των επιταγών του κράτους δικαίου». Βλ. Ε. Πρεβεδούρου, *Η διοικητική διαδικασία*, ό.π.

⁴⁶ Ο χρόνος είναι νομική έννοια συνυφασμένη στο διοικητικό δίκαιο με τη νομιμότητα της δράσης της διοίκησης.

⁴⁷ Πρόκειται για προσδιορισμένο έννομο συμφέρον, ειδικό-εξειδικευμένο-θεματικό.

⁴⁸ Η ισχυρή εμπλοκή της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας στην ανάπτυξη του οικοσυστήματος της τεχνητής νοημοσύνης στον δημόσιο τομέα εγείρει ιδιαίτερο προβληματισμό, καθότι δεν έχει τη μορφή της Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής.

⁴⁹ Εν προκειμένω, εφαρμόζονται οι γενικές διατάξεις περί προμηθειών του δημοσίου με αυξημένες απαιτήσεις/εγγυήσεις.

Για τον συντονισμό της εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής για την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης, συστήνεται, με απόφαση του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης, 17μελής Συντονιστική Επιτροπή, η πλειοψηφία της οποίας αποτελείται από πολιτικά πρόσωπα, μετέχουν δε και έξι εμπειρογνώμονες (άρθ. 11). Η Συντονιστική Επιτροπή συνεργάζεται με τους δημόσιους φορείς που υλοποιούν τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης και εισηγείται τη λήψη διορθωτικών μέτρων από αυτούς, εφόσον διαπιστώσει απόκλιση από την εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής για την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης ή ενημερωθεί από το Παρατηρητήριο Τεχνητής Νοημοσύνης για επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα των φυσικών προσώπων (άρθ. 12 σε συνδ. με άρθ. 14).

Σε κάθε φορέα της κεντρικής Κυβέρνησης –πλην των υπηρεσιών της ΕΥΠ και των Υπουργείων Εξωτερικών, Εθνικής Άμυνας και Προστασίας του Πολίτη καθώς και των εποπτευομένων φορέων τους– ορίζεται, από τον αρμόδιο Υπουργό ή το όργανο διοίκησής του, υπάλληλος κατηγορίας ΠΕ ή ΤΕ Πληροφορικής, ως Υπεύθυνος Συστημάτων Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΥΑΣΠΕ), με τον αναπληρωτή του⁵⁰, με καθήκοντα την εποπτεία των όρων ασφάλειας των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών του φορέα και τη μέριμνα για την έκδοση σχεδίου ανάλυσης κινδύνου και πολιτικής ασφάλειας των συστημάτων πληροφορικής και επικοινωνιών του. Ορίζεται ασυμβίβαστο ταύτιση των καθηκόντων του με τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων, παρότι η εν γένει υπηρεσιακή τους κατάσταση ομοιάζει. Στους φορείς που διαθέτουν κρίσιμες ψηφιακές υποδομές, συστήματα, υποσυστήματα ή υπηρεσίες ορίζεται υπάλληλος κατηγορίας ΠΕ ή ΤΕ Πληροφορικής με τον αναπληρωτή του, ως Συντονιστής Ασφάλειας, ασκών τα καθήκοντα ΥΑΣΠΕ στο αντίστοιχο επίπεδο, και αναφερόμενος σε εκείνον (άρθ. 22).

Οι πολλαπλές υποχρεώσεις που θεσπίζονται με τον νόμο αποβλέπουν στην ισχυροποίηση της ασφάλειας δικαίου κατά την ανάπτυξη συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στον δημόσιο τομέα. Η εξειδίκευση των εγγυήσεων για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων σε περίπτωση χρήσης συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, για τη διαδικασία λήψης ή την υποστήριξη της διαδικασίας λήψης μιας απόφασης ή την έκδοση πράξης που επηρεάζουν τα δικαιώματα φυσικών ή νομικών προσώπων, παραπέμπεται σύμφωνα με την εξουσιοδοτική διάταξη του άρθ. 113 παρ. 1 σε μελλοντικό προεδρικό διάταγμα.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους αποτελεί κεντρική στρατηγική επιλογή των σύγχρονων κυβερνήσεων⁵¹. Στο πλαίσιο αυτό, η εισαγωγή στη διοικητική λειτουργία συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης θεωρείται πλέον μη αναστρέψιμη. Και παρότι η τεχνολογία εξελίσσεται ραγδαία, οι κοινωνίες χρειάζονται χρόνο για να προσαρμοστούν. Το ίδιο και η δημόσια διοίκηση, με το ιδιαίτερα παθογενές περιβάλλον της. Ο ν. 4961/2022 για τις αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής

⁵⁰ Αξιοσημείωτο: Η επιλογή του προσώπου, όπως αναφέρει η διάταξη του άρθ. 18 παρ. 1, γίνεται βάσει της εμπειρίας του στον τομέα της κυβερνοασφάλειας (και όχι βάσει προσόντων και εξειδίκευσης (!)).

⁵¹ Βλ. και Α. Καποτοπούλου, *Η Τέταρτη Βιομηχανική επανάσταση, ο Ψηφιακός Μετασχηματισμός και οι επιδράσεις τους στο χώρο της δημόσιας διοίκησης στην Ελλάδα: Η Μελέτη Περίπτωσης του ΙΚΥ*, Διπλωματική Εργασία ΠΑΔΑ, 2023, [πηγή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024).

και επικοινωνιών συνιστά μια πρώτη απόπειρα νομικής τιθάσευσης του αναδυόμενου τεχνολογικού οικοσυστήματος, εν αναμονή και της ρυθμιστικής παρέμβασης που κυοφορείται στα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵².

Τα προηγμένα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης, μέχρις ότου ληφθούν συγκεκριμένες αποφάσεις και εξειδικευτεί το πλαίσιο λειτουργίας τους, όπως ο νόμος προβλέπει, παραμένουν ένα ιδεατό χρηστικό εργαλείο για τη διοικητική δράση σε επιμέρους τομείς. Πρέπει βέβαια να προηγηθεί η ενημέρωση των κατασκευαστών τους, δηλαδή των εταιρειών πληροφορικής, για τους όρους ενσωμάτωσης και χρήσης τους σε φορείς του δημοσίου τομέα, όπου το γενικότερο πλαίσιο είναι αυστηρό και ορθολογικά δομημένο, και στη συνέχεια να παράξουν και να εκπαιδεύσουν τα συστήματά τους ώστε να μπορούν να λειτουργήσουν στο αντίστοιχο περιβάλλον. Η απόλυτη συμμόρφωσή τους στους κανόνες περί σεβασμού των προσωπικών δεδομένων των πολιτών που προβλέπονται στον ΓΚΠΔ οριοθετεί καταρχήν το πεδίο δράσης τους⁵³.

Ενδεχομένως, θα έπρεπε –και αφού τώρα βρισκόμαστε στην αφετηρία– να διερευνηθεί η δυνατότητα δημιουργίας υπηρεσιακών δομών στο εσωτερικό του κρατικού μηχανισμού και της διοικητικής ιεραρχίας, με αντικείμενο και αποστολή τη δημιουργία έξυπνων διοικητικών συστημάτων, προσαρμοσμένων στις υπαρκτές ανάγκες και δυνατότητες των εκάστοτε φορέων, αφού πρώτα στελεχωθούν με το αναγκαίο προσωπικό (επιστημονικό-τεχνικό-διοικητικό). Μια συνεργασία υπό τη μορφή memorandum of understanding, με Τμήματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης που ειδικεύονται στη σχετική γνώση, θα μπορούσε να αποφέρει πολλαπλά αμφίδρομα οφέλη (κυρίως τεχνογνωσίας και οικονομικά).

Εξαιρετικός –και επιτακτικά σημαντικός– παραμένει ο ρόλος των προγραμματιστών υπαλλήλων ή εταιρικών συνεργατών του κλάδου της Πληροφορικής, όπως ήδη παλαιότερα είχε επισημανθεί⁵⁴, τόσο για τη συμβολή τους στην ποιότητα του παραγόμενου αυτοματοποιημένου διοικητικού έργου, και κατ' επέκτασιν στην εξυπηρέτηση του σύγχρονου επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος, όσο και για την απόδοση ευθύνης, όταν λειτουργούν είτε ως αυτοτελή είτε ως κατά πλάσμα βοηθητικά διοικητικά όργανα. Το ζήτημα της ευθύνης, άλλωστε, αναδεικνύεται ιδιαίτερα ακανθώδες κατά την ανάπτυξη και εφαρμογή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, και οι απόψεις των ειδικών ως προς αυτό δίστανται⁵⁵.

⁵² Η ΕΕ θέλει να είναι η πρώτη στον κόσμο που θα αποκτήσει πλήρες και υποχρεωτικό νομοθετικό πλαίσιο ώστε να περιοριστούν οι κίνδυνοι της τεχνητής νοημοσύνης, όμως δεν θα τεθεί σε εφαρμογή πριν τα τέλη του 2025. Βλ. δημοσίευμα με τίτλο: *Κώδικα δεοντολογίας για την τεχνητή νοημοσύνη επεξεργάζονται ΕΕ και ΗΠΑ*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 01.06.2023). Βλ. όμως και νεότερο δημοσίευμα με τίτλο: *Ο νόμος της ΕΕ για την τεχνητή νοημοσύνη γεννά φόβους για μαζικές παρακολουθήσεις*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024).

⁵³ Βλ. Σ. Λαμνίδη, *Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 15.06.2023). Επίσης, Α. Κούρτη, *Το Σχέδιο Κανονισμού για την ευρωπαϊκή προσέγγιση της Τεχνητής Νοημοσύνης και ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων, με έμφαση στην αρχή της διαφάνειας*, Διπλωματική Εργασία ΠΑΠΕΙ, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024).

⁵⁴ Βλ. Α. Στράτη-Βάντζου, *Στην εποχή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης: ηλεκτρονική διοίκηση και ηλεκτρονική διοικητική πράξη*, Διδ. Διατρ. ΑΠΘ, 2011, σελ. 202, διαθέσιμη στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 01.02.2024).

⁵⁵ Βλ. Απόψεις που αναπτύχθηκαν στη διαδικτυακή εκδήλωση της Ένωσης Αστικολόγων (ΕΝ.ΑΣ) με θέμα: «Τεχνητή Νοημοσύνη και Δίκαιο», διαθέσιμη στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 01.02.2024). Βλ. επίσης την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα παρουσίαση της Φ. Παναγοπούλου στο διαδικτυακό Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα: «Συνταγματικά κατοχυρωμένες

Μια πρώτη εφαρμογή τεχνητής νοημοσύνης, της οποίας γίνεται πλέον ευρέως χρήση, είναι η εισαγωγή των ψηφιακών βοηθών ή chatbots⁵⁶, μιας εφαρμογής που αξιοποιεί τεχνολογίες ΤΝ με σκοπό να διευκολύνει την επικοινωνία με τους πολίτες, κατανοώντας τα ερωτήματα που του υποβάλλουν, αναζητώντας τις σχετικές πληροφορίες και παρέχοντας απαντήσεις με απλό και κατανοητό τρόπο⁵⁷. Η συγκεκριμένη εφαρμογή παρέχει υπηρεσίες πληροφόρησης και κατευθύνει την πλοήγηση στις ιστοσελίδες φορέων, διευκολύνοντας την επικοινωνία με το κοινό. Οι υπάλληλοι που απελευθερώνονται από τα καθήκοντα αυτά (ενημέρωσης), μπορούν να ασχοληθούν με πιο ουσιαστικές εργασίες στο back office, αυξάνοντας και τον βαθμό της παραγωγικότητάς τους. Αλλά και στο εσωτερικό των Φορέων μπορούν να χρησιμεύσουν οι ψηφιακοί βοηθοί, καθοδηγώντας και υποβοηθώντας τους υπαλλήλους στη διοικητική τους ρουτίνα, διαμορφώνοντας έτσι κοινή κουλτούρα δράσης και ενιαιοποίηση λειτουργιών στο πλαίσιο της ανάπτυξης καλών πρακτικών στη διοίκηση⁵⁸.

Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων για την υποβοήθηση στη λήψη μιας απόφασης από συστήματα τεχνολογίας μπορεί να μειώσει αισθητά τον αναγκαίο διοικητικό χρόνο⁵⁹. Όμως η απόφαση, ως τελικό στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, για λόγους νομιμότητας, θα πρέπει να λαμβάνεται από το καθ' ύλην αρμόδιο διοικητικό όργανο (κατά το οργανικό και λειτουργικό κριτήριο), βάσει των γενικών αρχών του διοικητικού δικαίου και των υφιστάμενων κανόνων της δημοσιοϋπαλληλίας. Οι αποφάσεις, άλλωστε, που λαμβάνουν τα φυσικά πρόσωπα χαρακτηρίζονται από ενσυναίσθηση και πρωτοτυπία, μπορούν δε να εφαρμόσουν τις αρχές της επιείκειας, της προηγούμενης ακρόασης του διοικουμένου και της χρηστής διοίκησης σύμφωνα με τους κανόνες της διοικητικής ηθικής⁶⁰. Άλλωστε, αν αποδεχθούμε τη δυνατότητα έκδοσης διοικητικής απόφασης ή πράξης από το αυτοματοποιημένο ευφυές σύστημα, θα πρέπει και να του αποδώσουμε μια οιοονεί ταυτότητα, μια οιοονεί προσωπικότητα, να το καταστήσουμε οιοονεί διοικητικό όργανο. Και η αρμοδιότητα ή η ευθύνη σε ποιον θα αποδοθεί; Στον κατασκευαστή, στον προγραμματιστή ή στον

Ανεξάρτητες Αρχές: Η συμβολή τους σε ένα ευρωπαϊκό δημοκρατικό κράτος δικαίου», διαθέσιμη στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 01.02.2024).

⁵⁶ Διαλογικοί πράκτορες εξυπηρέτησης πελατών (Customer Service Chatbots): Οι διαλογικοί πράκτορες αποτελούν την πιο κοινή περίπτωση χρήσης τεχνητής νοημοσύνης για εξυπηρέτηση κυβερνητικών σκοπών. Οι διαλογικοί πράκτορες επιτρέπουν στις κυβερνήσεις να πραγματοποιούν μια ποικιλία εργασιών, όπως: προγραμματισμός συναντήσεων, απάντηση συχνών ερωτήσεων, προώθηση ερωτημάτων προς την αρμόδια υπηρεσία, υποβοήθηση στην αναζήτηση εγγράφων, υποβοήθηση διαδικασιών πρόσληψης, βλ. Κ. Καραμανλή, *Η Τεχνητή Νοημοσύνη στον Δημόσιο Τομέα*, Διπλωμ. Εργ. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2023, σελ. 32, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 01.02.2024).

⁵⁷ Βλ. Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Ρωτήστε τον ψηφιακό βοηθό του gov.gr. Στην Ενιαία Ψηφιακή Πύλη της Δημόσιας Διοίκησης (gov.gr) τέθηκε σε δοκιμαστική λειτουργία μια νέα εφαρμογή, η οποία αξιοποιεί τεχνολογίες Τεχνητής Νοημοσύνης: Ο ψηφιακός βοηθός (chatbot), διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 30.01.2024).

⁵⁸ Βλ. και Χ. Τσέκερη/Β. Καρκαλέτση κ.ά., ΕΚΚΕ/ΕΚΕΦΕ «Δ», Μελέτη με τίτλο: *Generative AI Greece 2030: Τα ενδεχόμενα μέλλοντα της Παραγωγικής Τεχνητής Νοημοσύνης στην Ελλάδα*, 2023, σελ. 43-44, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.02.2024).

⁵⁹ Ήδη η Ελληνική Φορολογική Διοίκηση, αντιγράφοντας τις μεθόδους της αντίστοιχης Γαλλικής, ανέπτυξε σύστημα τεχνητής νοημοσύνης και χρησιμοποιεί ειδικό αλγόριθμο για τον εντοπισμό απόκρυψης στοιχείων και πάταξης της φοροδιαφυγής. Βλ. *Εφορία: Με τεχνητή νοημοσύνη στέλνει ραβασάκια για αδήλωτες πισίνες*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 29.05.2023).

⁶⁰ Βλ. Α. Ι. Τάχο, *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 75 επ.

χρήστη⁶¹; Μπορεί το τεκμήριο υπέρ της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης, όπου αυτό προβλέπεται από τους κανόνες της διοικητικής διαδικασίας, να εφαρμοστεί σε αποφάσεις που λαμβάνει η τεχνητή νοημοσύνη; Προφανώς, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο δεν είναι ικανό να προσφέρει επαρκείς εγγυήσεις για μια τέτοιου τύπου παραδοχή και αναγνώριση. Τα συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης όπως αναπτύσσονται αυτή τη στιγμή, αποτελούν προηγμένης μορφής εργαλεία των ΤΠΕ στην υπηρεσία του δημοσίου τομέα. Υποστηρικτικά, βοηθητικά, επικουρικά και ενισχυτικά των αποφάσεων που λαμβάνουν τα θεσμοθετημένα διοικητικά όργανα.

Επιπλέον, το θεσμικό πλαίσιο πρέπει να είναι προσανατολισμένο στη διατήρηση του ελέγχου από τον άνθρωπο, αντίληψη που ενστερνίζεται και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁶² για κάθε τύπο εφαρμογής τεχνητής νοημοσύνης (και όχι μόνον για τις «υψηλού κινδύνου», όπως επιδιώκουν οι κατασκευαστικές εταιρείες προϊόντων προηγμένης τεχνολογίας), γι' αυτό και προωθείται η σύσταση εποπτικών αρχών⁶³, ίσως και με τη μορφή Ανεξάρτητων Αρχών (Εποπτείας και Ελέγχου των Συστημάτων Τεχνητής Νοημοσύνης). Σε κάθε περίπτωση απαιτείται επικαιροποίηση των κανόνων της διοικητικής διαδικασίας και ιδίως με τροποποίηση και συμπλήρωση των διατάξεων του κώδικα που αφορούν τη λήψη αποφάσεων και την έκδοση πράξεων από φορείς του Δημοσίου. Ενημέρωση απαιτείται και για τις διατάξεις που ρυθμίζουν την επικοινωνία με το Δημόσιο, ιδίως ως προς την υποχρέωση γνωστοποίησης του κοινού ότι εξυπηρετείται από αλγόριθμο και όχι από φυσικό πρόσωπο⁶⁴. Το καθήκον ενημέρωσης επεκτείνεται και στη γνωστοποίηση έκδοσης της απόφασης με χρήση τεχνητής νοημοσύνης, για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των πολιτών που απορρέουν από τις διατάξεις του ΓΚΠΔ καθότι, όπως προβλέπεται ρητά στον Κανονισμό, το υποκείμενο έχει δικαίωμα να εναντιωθεί στην απόλυτα αυτοματοποιημένη επεξεργασία των δεδομένων του⁶⁵. Αλλά και επιπλέον, για την πλήρωση της υποχρέωσης των διοικητικών οργάνων, που απορρέει από το άρθ. 16 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, να ενημερώνουν τους πολίτες για τις δυνατότητες προσβολής των πράξεων, που δημιουργούν γι' αυτούς δικαιώματα και υποχρεώσεις, στις οποίες επιθυμούν να εναντιωθούν διοικητικά, επικαλούμενοι το έννομο συμφέρον τους γι' αυτό.

VII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πολυπλοκότητα του σύγχρονου κόσμου οδηγεί τον άνθρωπο στην αναζήτηση εργαλείων για τη διαχείρισή του. Η γοητεία της «σκεπτόμενης μηχανής» τον οδηγεί τώρα σε μια αχαρτογράφητη,

⁶¹ Πρβλ. και Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Τεχνητή Νοημοσύνη: Ο δρόμος προς έναν ψηφιακό συνταγματισμό. Μια ηθικο-συνταγματική θεώρηση*, 2023.

⁶² Βλ. Σ. Κωνσταντίνου, *AI Act-Αλλαγές του Συμβουλίου της Ε.Ε.*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 20.06.2023).

⁶³ Βλ. *Η Ευρώπη προχωρά σε δημιουργία νομικού πλαισίου για την τεχνητή νοημοσύνη*, ό.π.

⁶⁴ Το δικαίωμα γνώσης του αλγορίθμου προσομοιάζει με εκείνο της πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα κατ' άρθ. 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, και απαιτείται αντίστοιχη νομοθετική πρόβλεψη. Βέβαια, ζητήματα αναφύονται από την δυνατότητα κατανόησης του αλγορίθμου από τον «μέσο συνετό» πολίτη, τα οποία θα κριθεί να επιλύσει στο μέλλον η δικανική κρίση. Αλλά και της αποδοχής του για αυτές τις κρίσεις, πρβλ. τον σχετικό προβληματισμό του Ντ. Κάνεμαν στο άρθρο του Α. Κατσικίδη στην ηλεκτρονική έκδοση της Εφημερίδας Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ με τίτλο: *Ντάνιελ Κάνεμαν: Θα συνηθίσουμε ότι θα δικάζει ένας αλγόριθμος. Οι μηχανές θα διορθώνουν τα σφάλματα στην ανθρωπινή κρίση*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 29.05.2023).

⁶⁵ Βλ. [link](#).

μη αναστρέψιμη όμως, πορεία προς το άγνωστο τεχνολογικό μέλλον. Όπως σε κάθε νέα εξέλιξη στην ιστορική πορεία του ανθρώπινου γένους, την αρχική αμχανία διαδέχεται ο φόβος της καταχρηστικής εκμετάλλευσης της όποιας νεωτερικής ανακάλυψης. Μέχρι την εξεύρεση της αναγκαίας ισορροπίας, οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν πάντοτε είναι υπαρκτοί και μη προβλέψιμοι.

Στη νέα ανακάλυψη έχουν προσδοθεί στοιχεία ανθρωπομορφικά (νοημοσύνη), αποδεικνύοντας ούτω την αέναη εγωπαθή προσπάθεια του ανθρώπου για τη δημιουργία αντιγράφου του εαυτού του, λες και αναλώνεται διαρκώς σε έναν επίμονο αγώνα να ανταγωνιστεί και να ξεπεράσει τον δημιουργό του.

Ζούμε σε μια δυστοπική κοινωνία, όπως αυτή που περιγράφει στο έργο του ο Jean Baudrillard⁶⁶, όπου «η νέα κοινωνική κατάσταση είναι η «υπερπραγματικότητα» των προσομοιώσεων που επιβάλλουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, όπου εικόνες και θέαμα αντικαθιστούν πλέον τον κόσμο του νοήματος, τις έννοιες της ταξικής σύγκρουσης και της παραγωγής... και από πολύ νωρίς μέσα στον εικοστό αιώνα (έχουμε) ξεχάσει τι σημαίνει να ζει κανείς πραγματικά», άρα σε έναν κόσμο πρόσφορο να κατακτηθεί από την τεχνητή νοημοσύνη;

Ξεκινά άραγε τώρα «η εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης»⁶⁷; Ή πρόκειται για «μια καινούργια προμηθεϊκή στιγμή στην ανθρώπινη ιστορία»⁶⁸; Ή, παραφράζοντας τον Salman Rushdie, «μοιάζει λες και η ιστορία, φτάνοντας σε ένα σημείο ανώτερης σημασίας και υψηλών στόχων, έχει διαλέξει να σπείρει, τη στιγμή αυτή, τους σπόρους ενός μέλλοντος που θα διαφέρει πραγματικά από οτιδήποτε άλλο έχει δει ο κόσμος ως τούτη την εποχή»⁶⁹;

Μπορεί να είμαστε στην απαρχή μιας νέας εποχής, κατά την κοσμική μας περιπλάνηση, όμως όλα τα εφευρήματα, όλα τα τεχνήματα και όλες οι επινοήσεις προσαρμόζονται πάντα στους ανθρώπινους στόχους και στις επιδιώξεις⁷⁰. Και όσον αφορά τη χρησιμότητα της τεχνητής νοημοσύνης για την ενσωμάτωσή της στη σύγχρονη διακυβέρνηση, ο στόχος δεν μπορεί παρά να είναι η κατάρτιση ενός αξιόπιστου θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξή της με ασφάλεια, διαφάνεια και λογοδοσία, ώστε και η διοικητική διαδικασία να πραγματώνεται με βάση την αρχή της νομιμότητας, και η κοινωνία να επωφεληθεί από τις δυνατότητές της στο έπακρο, υπερκεράζοντας τους υπαρκτούς κινδύνους από το αρνητικό περιβαλλοντικό της αποτύπωμα (υπερβολική κατανάλωση ενέργειας) αλλά και τη δυνητική κακή χρήση της από ιδεοληπτικούς κοσμοσωτήρες. □

⁶⁶ Βλ. J. Baudrillard: *Ο σύγχρονος φιλόσοφος που μας προειδοποίησε για το χάος του Matrix*, [πnyή](#) (τελευταία πρόσβαση 02.06.2023).

⁶⁷ Όπως υποστηρίζει ο Μπιλ Γκέιτς, βλ. *Η Τεχνητή Νοημοσύνη και Εμείς*, ό.π., σελ. 36.

⁶⁸ Όπως ισχυρίζεται ο Τόμας Φρίντμαν, βλ. *Η Τεχνητή Νοημοσύνη και Εμείς*, ό.π., σελ. 26.

⁶⁹ Βλ. S. Rushdie, *Midnight's children, Τα παιδιά του Μεσονυκτίου*, (P. Χατχούτ μτφρ.), 2022, σελ. 318.

⁷⁰ Βλ. H. A. Simon, *Οι Επιστήμες του Τεχνητού*, ό.π., σελ. 32.